

Endvidere har jeg nogle problemer med forfatterens definatoriske indfaldsvinkel til emnet. Det vil føre for vidt at gå dybere ind i diskussionen her, men det kan blot som eksempel nævnes, at Jugoslavien i bogen fremhæves som et land, hvor produktionen er baseret på medarbejdereje. Hvorledes samfundsejede virksomheder i en socialistisk økonomi, hvor driften af virksomhederne ganske vist er overladt til medarbejderne, kan defineres som medarbejdereje, er ganske enkelt uforståeligt. Og igen svækker det perspektiverne i diskussionen at efterlade en sådan grad af definatorisk uklarhed.

Men inddragelsen af Jugoslavien er for mig at se nok et generelt udtryk for en svaghed i bogen, der også kommer til udtryk i behandlingen af de nævnte Mondragon-kooperativer. Udenlandske erfaringer trækkes ind i analysen til støtte for nogle konklusioner, som den meget lille population af danske medarbejderejede virksomheder ikke tillader at drage. Det er helt givet, at især de spanske erfaringer er lærerige, men erfaringerne må ikke inddrages uformidlet uden hensyn til nationale særtræk, særlige historiske og kulturelle forudsætninger med videre. Og dette gælder da specielt for Mondragon-kooperativernes vedkommende, hvor helt specielle forhold har været medvirkende til medarbejderejets succes.

Dette er dog ikke sagt for at reducere bogens værdi. For alle der interesserer sig for en demokratisering af produktionen, det være sig i form af medarbejdereje, ØD, ID eller mere omfattende tiltag, er bogen et „must“.

Claus Bislev

Leif Lewin, *Ideologi och strategi. Svensk politik under 100 år, Politik som rationellt handlande 113*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söners förlag, 1984, 413 s.

Det er en behagelig oplevelse når man som anmelder uforbeholdent kan anbefale en bog til læsernes bevågenhed. Det kan jeg i dette tilfælde. Dermed være ikke sagt at jeg vil stå inde for hvert ord i den. Jeg har haft mine tvivl under læsningen og sat mine spørgsmålstejn ved småt og også ved stort. Et og andet heraf vil jeg komme tilbage til nedenfor. Nej, det jeg ønsker straks at slå fast er at Leif Lewin har skrevet en bog som på let tilgængelig og tankestimulerende vis fører ind på én af de væsentlige veje politologien må gå, og så endda har gjort det på en måde så den er teori frugtbargjort af empiri og *vice versa*. Den har bud både til forskere og til sådanne studerende som sigter mod lidt mere end simpelthen at tage eksamen, og vil da for resten være befordrende også i så henseende, for såvidt eksamens resultat fortsat mest af alt vil være et mål på skærpet tanke.

Lewin har, som han selv siger, haft to formål for øje: at skrive en grundbog om svensk politik i de sidste hundrede år (deraf undertitlen) og at præsentere en ny teori om politik (som angivet i overtitlen), og det bliver til – med mine ord – en symbiose af teori og empiri.

Det første formål lader måske en og anden ret kold. Ganske med urette. Svensk politik er netop så forskellig fra dansk, ikke blot ved sine ydre former men også ved sin stil, at tanken hele tiden ægges. Hvori ligner vore forløb de svenske, og hvorved adskiller de sig? Og det er netop otte *forløb* vi får, ikke en Sveriges politiske historie, men en række indtrængende analyser af „en handfull av de största

Endvidere har jeg nogle problemer med forfatterens definatoriske indfaldsvinkel til emnet. Det vil føre for vidt at gå dybere ind i diskussionen her, men det kan blot som eksempel nævnes, at Jugoslavien i bogen fremhæves som et land, hvor produktionen er baseret på medarbejdereje. Hvorledes samfundsejede virksomheder i en socialistisk økonomi, hvor driften af virksomhederne ganske vist er overladt til medarbejderne, kan defineres som medarbejdereje, er ganske enkelt uforståeligt. Og igen svækker det perspektiverne i diskussionen at efterlade en sådan grad af definatorisk uklarhed.

Men inddragelsen af Jugoslavien er for mig at se nok et generelt udtryk for en svaghed i bogen, der også kommer til udtryk i behandlingen af de nævnte Mondragon-kooperativer. Udenlandske erfaringer trækkes ind i analysen til støtte for nogle konklusioner, som den meget lille population af danske medarbejderejede virksomheder ikke tillader at drage. Det er helt givet, at især de spanske erfaringer er lærerige, men erfaringerne må ikke inddrages uformidlet uden hensyn til nationale særtræk, særlige historiske og kulturelle forudsætninger med videre. Og dette gælder da specielt for Mondragon-kooperativernes vedkommende, hvor helt specielle forhold har været medvirkende til medarbejderejets succes.

Dette er dog ikke sagt for at reducere bogens værdi. For alle der interesserer sig for en demokratisering af produktionen, det være sig i form af medarbejdereje, ØD, ID eller mere omfattende tiltag, er bogen et „must“.

Claus Bislev

Leif Lewin, *Ideologi och strategi. Svensk politik under 100 år, Politik som rationellt handlande 113*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söners förlag, 1984, 413 s.

Det er en behagelig oplevelse når man som anmelder uforbeholdent kan anbefale en bog til læsernes bevågenhed. Det kan jeg i dette tilfælde. Dermed være ikke sagt at jeg vil stå inde for hvert ord i den. Jeg har haft mine tvivl under læsningen og sat mine spørgsmålstejn ved småt og også ved stort. Et og andet heraf vil jeg komme tilbage til nedenfor. Nej, det jeg ønsker straks at slå fast er at Leif Lewin har skrevet en bog som på let tilgængelig og tankestimulerende vis fører ind på én af de væsentlige veje politologien må gå, og så endda har gjort det på en måde så den er teori frugtbargjort af empiri og *vice versa*. Den har bud både til forskere og til sådanne studerende som sigter mod lidt mere end simpelthen at tage eksamen, og vil da for resten være befordrende også i så henseende, for såvidt eksamens resultat fortsat mest af alt vil være et mål på skærpet tanke.

Lewin har, som han selv siger, haft to formål for øje: at skrive en grundbog om svensk politik i de sidste hundrede år (deraf undertitlen) og at præsentere en ny teori om politik (som angivet i overtitlen), og det bliver til – med mine ord – en symbiose af teori og empiri.

Det første formål lader måske en og anden ret kold. Ganske med urette. Svensk politik er netop så forskellig fra dansk, ikke blot ved sine ydre former men også ved sin stil, at tanken hele tiden ægges. Hvori ligner vore forløb de svenske, og hvorved adskiller de sig? Og det er netop otte *forløb* vi får, ikke en Sveriges politiske historie, men en række indtrængende analyser af „en handfull av de största

stridsfrågorna" fra toldstriden i 1880'erne (der fundamentalt omformede vilkårene for svensk politik) til rigsdagsbeslutningen om kollektive lønmodtagerfonde i december 1983. Rigest og mest afklarede er nok de kapitler hvor Lewin kan trække på sin egen mangeårige forskning, helt fra doktorafhandlingen om *Planhushållningsdebatten* (1967).

Dét i sig selv vilde være nok til at gøre bogen interessant. Den er imidlertid samtidig tolvte og sidste bind af de skrifter som giver resultaterne af et i midten af 70'erne igangsat forskningsprogram vedr. „Politik som rationelt handlande“, gennemført af professor skytteanus Leif Lewin selv og kredsen af velkendte medarbejdere i Uppsala. Det er altså en både gennemtænkt og gennemprøvet teori vi præsenteres for i dette slutbind, og det mærkes på den klare og kortfattede fremlæggelse i det første kapitel og de ganske ambitiøse konklusioner der lægges op til i det sidste.

Lewin og forskningsprogrammet sonderer mellem rationalistiske (eller intentionelle) og strukturelle forklaringer og lader, meget rigtigt, forstå at begge er nødvendige for en tilstrækkelig forståelse af politik. Det er de første han vil beskæftige sig med. Aktørerne har *manöverutrymme* (hvad jeg har kaldt *råderum*), handlingsalternativer. Han illustrerer ved at parallelisere med den kontrafaktiske historieforskning, den der spørger hvordan det historiske forløb var blevet hvis der var indtruffet noget andet end det der faktisk skete. Sådanne spekulationer var længe tabubelagt, siger han, gennem den Weibull'ske (i Danmark vilde vi sige: den Erslev-Arup'ske) kildekritik; det er rigtigt at de var tabu for Weibullgenerationen, men ikke at det var en *følge* af kildekritikken, der jo heller ikke vil miste sin forskningsmæssige værdi fordi man anstiller kontrafaktiske betragtninger.

Leif Lewin fornægter altså ikke strukturelle forklaringer (derimod deterministisk overtro), men de spiller en ringe rolle i bogen. Dens problemstilling er beslutningssituationen, helt overvejende politiske partier imellem, og de grænser aktørerne sætter for hinanden under gældende beslutningsregler; vi hører også om LO og andre interesseorganisationer, men kun spredtvis om mere anonyme „kræfter“ i konfigurationen. For mig at se er strukturelle og intentionelle forklaringer samfundsvidenskabeligt set komplementære og spørgsmålet om hvordan og i hvilken udstrækning de kan forbindes fortsat (tør man sige: endnu?) teoretisk utilstrækkeligt afklaret. Uppsala-bestræbelserne er dermed af største interesse som et energisk bidrag til forsøgene på at besvare det lille (hvormed ikke menes noget mindre betydningsfuldt) Hvorfor.

Som studium af beslutningsprocessen lægger undersøgelsen sig i forlængelse af linjen fra Kenneth Arrow (og bag ham gamle Condorcet) via Downs, Riker, Buchanan & Tullock osv. (af svenskere nævnes Molin og Sjöblom) og vil løse nogle af de problemer de har efterladt sig, eller i det mindste stille dem i ny belysning, først og fremmest det såkaldte afstemningsparadoks, dvs. at når individuelle præferencer skal overføres til kollektive beslutninger findes der ingen regel der garanterer at beslutningen bliver rationel, selv om de enkelte aktører handler rationelt, og i forbindelse dermed flertalsreglen og at aktørerne handler strategisk. Det sker ved at anskue de otte store stridsspørgsmål fra den potentielle tabers synsvinkel. „Detta något ovanliga grepp“ er valgt for med eftertryk at fremhæve muligheden af alternative hændelsesforløb; historien formes af rationelle aktører, udrustede

med vilje til at påvirke samfundsudviklingen og med evne til at rangordne deres præferencer og at handle strategisk. Herved *forklares* hvert af de otte forløbs udfald.

Disse otte midterkapitler har samme disposition: først på bred baggrund en fremstilling af de ideologiske skillelinjer i det konkrete stridsspørgsmål, dernæst en analyse af aktørernes valg af strategi, for det tredje en spilteoretisk forklaring af beslutningen, og endelig en drøftelse af den relevante beslutningsregel. Jeg er fuld af beundring for den måde de to første og den sidste opgave løses på; her er mængder af fine iagttagelser og givende kommentarer omkring f.eks. folkeafstemninger og intensitetsproblematikken. Mere ambivalent er jeg i min holdning til pkt. 3, det for hele værkets teori i hvert af tilfældene mest centrale. Firfeltstabeller gør mig altid mistænksom. De er såre nyttige pædagogisk, og dermed også i de indledende faser af et stykke forskning. Men til at sammenfatte, her i skikkelse af spilteoretiske matricer, en analyses centrale problematik? Det er naturligvis netop i det centrale deres teoretiske retfærdiggørelse må søges, når det drejer sig om bevidst og seriøs forskning. Spørgsmålet bliver altid om den huggen hæl og klippen tæer matricerne indebærer er teoretisk berettiget og i det lange løb for forskningen frugtbar derved at tæerne og hælene er de situationsbestemte og så at sige „tilfældige“ omstændigheder som må kappes af for at nå til erkendelse af de ud over alt det unikke gyldige træk, altså af ny teori. Det er samfundsvidenskabernes evige dilemma, hvad enten teorien er intentionel eller strukturel, og der er ingen vej udenom det, for dilemmaet er samtidig deres eksistensberettigelse. *In casu* føler jeg mig ikke helt overbevist i visse af tilfældene.

I sidste kapitel gøres først resultaterne op, derunder at det er uundgåeligt at aktørerne søger at udnytte det råderum som flertalsreglens mangler, rationelt set, giver dem for at forbedre deres position ved at handle strategisk. Dernæst sætter Lewin spørgsmålstejn ved Arrows kriterier ved hjælp af en teorihistorisk ekskurs og finder såvel en Platon-Burke'sk som en Machiavelli-Weber'sk opfattelse af den politiske beslutningsproces betydelig mere sofistikerede end en Arrow'sk addition af individers førstepræferencer i enkeltstående anliggender, der viser sig at være alt for overfladisk og mekanisk. Med baggrund i Webers ansvarsetik (og på tværs af mange nutidige tendenser) konkluderes: „Politikeryrket är inte delegatens ... utan förtroendemännens...“.

Dette er kun en smagsprøve. Om Lewins ambitionsniveau vidner disse slutord fra 9. kapitel: „Kanske blir det åttio- och nittioalets stora statsvetenskapliga forskningsuppgift att utarbета en mera stringent teori för hur man bör gå tillväga, när man fattar kollektiva beslut i en demokrati“.

Hvis denne bog havde foreligget før jeg gik på aftægt, vilde jeg have lagt den til grund for et seminar med inddragelse af den vigtigste teoretiske litteratur, med udbygning af forståelsen af nabolandets politik for øje og – ikke mindst – med henblik på at søge danske paralleleksempler. Vort Kanslergade-forlig og den svenske *kohandel* (studehandel, siger vi på dansk) melder sig straks for tanken og er jo iøvrigt fra samme år. Men der vilde nok vise sig flere „paralleller“, så meget mere som det jo ikke vilde være den fuldkomne parallel der var den mest lærerige.

Måske kunde jeg også have tænkt mig første og sidste kapitel og et af de empiriske gjort til l.dels stof. Sværere er de ikke, og de vilde have kittet teorihisto-

rien og den „moderne“ statskundskab godt sammen, så enhver kunde se at de er ramme og rude i det samme vindue.

Erik Rasmussen

Jytte Lyngvig og René Vidal, *Offentlig Planlægning i Danmark*, København: Akademisk Forlag, 1984, 216 s., 85,00 kr.

Et kompendium fra DTHs institut for matematisk statistik og operationsanalyse er blevet bearbejdet og udgivet som lærebog i dansk offentlig planlægning. Bogen har som formål at indføre ingeniørstuderende i planlægning, og det med vægt på nogle samfundsmæssige sider, idet IMSOR ellers orienterer sig mod matematisk-tekniske aspekter. Som bekendt stammer en del af det nuværende personale i Finansministeriets planlægningsenheder fra IMSOR – lærebogen giver dog næppe et udtømmende billede af deres viden om samfundet, økonomien eller planlægningen.

Bogen indeholder tre lag. For det første en beskrivelse af dele af det danske planlægningssystem, med klar vægt på økonomien. For det andet nogle teoretiske betragtninger på „mellemliveau“, deskriptiv teori. Og endelig noget mere grundlæggende teori, statsteori og lidt videnskabsteori.

De beskrivende afsnit er de bedste, især kapitel 2 der beskriver modeller og metoder i dansk økonomisk planlægning. Her gives en rimelig og forståelig gennemgang af input/outputtankegangen og de danske makromodeller, der er bygget op over den (ADAM, SMEC). Også nogle konsekvensanalysemodeller omtales og beskrives. Det andet beskrivende hovedelement er kapitel 6, hvor dansk planlægningens historie skitseres, igen med vægt på økonomien, mere specifikt budgetplanlægningen. Af kapitlets 40 sider beslaglægger budgetplanlægningen de 27, og det er yderst tilfældigt, hvad der er sluppet med om fysisk planlægning og sektorplanlægning. Men også afsnittet om budgetplanlægning virker tilfældigt i sin sammensætning: Det giver en god opremsning af serien af initiativer fra Budgetdepartementet, men meget lidt hjælp til at forstå, hvad der har forårsaget disse initiativer, hvorledes de er ført ud i livet, hvordan de hænger sammen med andre udviklingstendenser i samfundet og i det politisk-administrative system, hvilke alternativer der kunne have været til den fulgte linje og så videre.

En lærebog skal ikke nødvendigvis indeholde analyser og årsagsforklaringer på linje med en (overgennemsnitlig) doktorafhandling; men i dette tilfælde virker det som om manglen i de teoretiske afsnit forårsager en mangelfuld systematik i beskrivelsen. Forfatterens teoretiske tilgange er meget klart delt op i dels noget anvendt nationaløkonomi, den deskriptive teori, og dels noget dermed slet ikke sammenhængende kapitallogisk statsteori.

Den deskriptive teori findes i kapitel 2, model- og metodekapitlet, og i et særligt bilag om keynesianisme og økonomiske styringsmidler. Så længe man holder sig til nationaløkonomiens standardforklaringer, går det godt (om end bilaget i hvert fald ikke kan læses af forudsætningsløse læsere; jeg ved ikke, hvor meget ingeniørstuderende ved om grænseproduktivitet og likviditetspræference). Men en i planlægningssammenhæng så central diskussion som den om generelle og selektive virkemidler i den økonomiske politik mangler helt. Og andre steder afslører forfatterne